DOI: 10.11649/abs.2015.011

Zofia Sawaniewska-Mochowa

Instytut Sławistyki PAN

Warszawa

Recenzja

Litewskie teksty gwarowe z ilustracją dźwiękową

Jurbarko apylinkių tekstai. Sudarė Vilija Sakalauskienė,
kompaktinė plokštelė sudarė Asta Leskauskaitė,
programavo Evaldas Ožeraitis, Vilnius: Lietuvių kalbos
institutas, 2013, 188 ss., 2 mapy, bibliografia.

Starannie przygotowany pod względem językowym i edytorskim zbiór 59 tekstów nagranych od 9 rozmówców z 7 wsi w obrębie 5 parafii z okolic Jurborka (lit. Jurbarkas) ukazał się w wydawanej przez Instytut Języka Litewskiego serii „Tarmių tekstynas”, publikującej archiwalne teksty gwarowe wraz z ilustracją dźwiękową zarejestrowaną na płycie CD. Taki sposób prezentacji materiału gwarowego jest wyjątkowo dogodny dla dialektologa, który, śledząc zapisy, może równocześnie konfrontować je z żywą mową. Z wydawnictwa może też z pożytkiem skorzystać i odbiorca nieprofesjonalny, zainteresowany poznaniem gwary (a poprzez język również kultury) badanego obszaru, gdyż zastosowana transkrypcja nie jest nadmiernie skomplikowana, choć oddaje główne cechy wymowy i akcentuacji (zasady zapisu fonetycznego zostały przystępnie wyjaśnione na s. 37–40).

Każdy tekst opatrzone tytułem i komentarzem językowym w postaci przypisów. Sekwencję tekstów z danej parafii poprzedza fotografia miejscowej świątyni i ciekawie graficznie wystylizowana metryczka, zawierająca imię i nazwisko rozmówcy (w przypadku kobiet – panińskie i po mężu), rok i miejsce urodzenia, obecne miejsce

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2015.

Publisher: Institute of Slavic Studies PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Sławistyki PAN & Fundacja Sławistyczna]

zamieszkania, następnie wskazywany jest rok, w którym tekst został zarejestrowany i dane osobowe eksploratorów oraz sygnatury informujące o zdeponowaniu nagrań w archiwum fonograficznym Oddziału Historii i Dialektologii Instytutu Języka Litewskiego. Jedynie nagrania z 2011 r. z parafii Wodźgiry (lit. Vadžgirys) pochodzą z archiwum prywatnego R. Bakšienė i V. Sakalauskienė.

Prezentowane teksty zostały zarejestrowane w różnym czasie (najstarsze nagrania są z 1961 r., najnowsze z 2011 r.). Dzięki tej publikacji udokumentowany został status i stan gwary na przestrzeni 50 lat na stosunkowo wąskim obszarze, ale niejednorodnym pod względem etnograficznym i językowym. Według współczesnej klasyfikacji dialektów litewskich gwara okolic Jurborka (położonego na prawym brzegu Niemna w okręgu tauroskim, lit. Tauragės rajonas) przynależy do części północnej subdialektu kowieńskiego w obrębie zespołu zachodnioaukštockiego (lit. vakarų aukštaičių kauniškių), ale uobecniają się tu też wyraźnie wpływy językowe gwar sąsiednich. Przez omawiany areal przebiegają ważne izofony, co omówiono w sposób syntetyczny w części wstępnej książki z odwołaniem do wyników dotychczasowych badań dialektologicznych. Oprócz kwestii geolingwistycznych czytelnik znajdzie we wstępie, poprzedzającym zasadniczy zbiór tekstów, zarys historii badanego regionu, zwartą charakterystykę systemu wokalicznego i konsonantycznego gwary, omówienie zagadnień akcentuacji oraz wybranych kwestii z zakresu morfologii, fleksji i składni, wreszcie syntetyczne przedstawienie zasobu leksykalnego gwary, ze wskazaniem wyrazów osobliwych, paralel leksykalnych z gwarami sąsiednimi, zapożyczeń, głównie germanizmów i sławizmów.

Zgromadzone teksty oprócz walorów językowych mają też wartość poznawczą. Tematyka wypowiedzi jest bardzo zróżnicowana, narracje dotyczą zarówno przeszłości, jak i teraźniejszości, rozmówcy chętnie powracają do czasów dzieciństwa i młodości, opisują relacje z bliskimi, charakteryzują warunki życia na wsi, wygląd domów, sposób ubierania się i odżywiania, wykonywane prace, obrzędowość rodzinną, świąteczną, uczestnictwo w praktykach religijnych. Wspominają też miejsca związane z historią regionu, dawne zamki, dwory, kościoły, ponieważ pamięć przeszłości odgrywa ważną rolę w budowaniu tożsamości indywidualnej i zbiorowej opowiadających. Stosunkowo często pojawia się w tekstach temat obecności na tym terenie przed wojną licznej ludności żydowskiej, mowa też o lęku, jaki budzą w społeczności wiejskiej Cyganie i praktykowane przez nich czary.

Przygotowany przez Viliję Sakalauskienė zbiór tekstów ma niekwestionowaną wartość naukową i dokumentacyjną, lecz z powodzeniem spełni też funkcję popularyzatorską i edukacyjną.

Bibliografia

Sakalauskienė, V. (Red. , oprac.). (2013). *Jurbarko apylinkių tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Recenzja

Litewskie teksty gwarowe z ilustracją dźwiękową

Streszczenie

W 2013 r. został wydany przez Instytut Języka Litewskiego zbiór tekstów gwarowych z okolic Jurborka (lit. Jurbarkas) w opracowaniu i ze wstępem V. Sakalauskienė. Starannie przygotowane pod względem edytorskim i naukowym wydawnictwo zainteresuje zarówno dialektologów, jak i miłośników gwar litewskich. Do książki dołączono płytę CD z nagraniami wypowiedzi rozmówców.

Słowa kluczowe: dialekt; język litewski; tekst; ilustracja dźwiękowa

Review

Lithuanian dialectal texts with sound illustration

Abstract

In 2013 the Institute of the Lithuanian Language published a collection of dialectal texts from the area of Jurbarkas. The collection was edited by V. Sakalauskienė and she wrote the introduction to the volume as well. Carefully prepared for editing and publishing, the volume will be very valuable for both researchers of Lithuanian dialects and enthusiasts of these issues. The book is accompanied by the CD with the recorded statements of interlocutors.

Keywords: dialect; Lithuanian language; text; sound illustration

Correspondence: Z. Sawaniewska-Mochowa, Institute of Slavic Studies PAS,
e-mail: z.sawan@wp.pl

Support of the work: Research collaboration in the common project Memoirs, Diaries and Letters of The Bilingual Authors from Lithuania, held by the Institute of Slavic Studies PAS and in the Institute of Lithuanian Language.

Competing interests: the author is a member of the Editorial Team of this journal and an Editor-in-Charge of this volume.